

10. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін / Н. І. Лазаренко // Actual question and problems of development of social sciences : Conference Proceedings. – Kielce: Holy Cross University. – P.172-175.

11. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за ред. О.М. Пехоти. – К.: АСК, 2002. – 255 с.

12. Химинець В.В. Інновації в початковій школі / В.В.Химинець, М.Ю. Кірик – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 312 с.

13. Kuczmariski S. Values-Based Leadership : Rebuilding Employee Commitment, Performance and Productivity / S. Kuczmariski, Th. Kuczmariski. – NJ : Prentice Hall, 1995. – 304 p.

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Наталія Лозова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Демченко О.П. - кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CREATIVE SELF-REALIZATION OF JUNIOR PUPIL AS THE SCIENTIFIC PROBLEM

N.Lożova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Розкрито сутність самореалізації як психологічного феномену та представлено різні підходи до його тлумачення. Показано значення творчої діяльності в процесі самореалізації дітей. Проаналізовано особливості творчої самореалізації молодшого школяра в новій соціальній ситуації. Виділено умови та способи, які забезпечать умови для розкриття творчого потенціалу особистості.*

***Ключові слова:** креативність, творчий розвиток, творча самореалізація, творчі здібності.*

***Abstract.** The essence of self-realization as a psychological phenomenon is revealed and various approaches to its interpretation are presented. The significance of creative activity in the process of self-realization of children is shown. The peculiarities of creative self-realization of a junior pupil in a new social situation are analyzed. Conditions and methods that will provide conditions for disclosure of creative potential of the person are distinguished.*

***Key words:** creativity, creative development, creative self-realization, creative abilities.*

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, на етапі суттєвих соціально-економічних трансформацій здатність людини до творчості набуває особливого значення. Проблема розвитку й використання потенціалу людини розглядається в контексті гуманізації та гуманітаризації суспільства й освіти, коли самореалізація особистості визнається пріоритетною. Глобальні перетворення орієнтують педагогів на виховання компетентної, ініціативної особистості, що готова легко адаптуватися до нових обставин, швидко та креативно мислити, знаходити оригінальні рішення. Відповідно до цього важливістю набуває вимога створення умов для особистісного зростання кожної дитини, забезпечення можливостей для її гармонійної взаємодії з усіма суб'єктами творчого освітнього середовища. Самореалізація дитини, культивування її унікальності, розвиток здібностей набуває актуальності в контексті набуття нею творчої компетентності, усвідомлення дітьми, починаючи з ранніх років, неосяжного творчого довкілля, формування особистості.

Саме на цьому наголошується в Законі України «Про освіту» [6], де зазначено, що найвища цінність суспільства – всебічний розвиток людини як особистості, розкриття її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей. Важливим завданням Нової української школи [8] є створення умов для розвитку в дітей потреби й здатності до інновацій, уміння креативно підходити до вирішення проблем, розумно та раціонально

користуватися творчими ресурсами в різних видах діяльності. Формування творчої особистості учня має відбуватися шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про суспільство, природу, способи навчально-пізнавальної діяльності.

За даними низки психологічних досліджень (А.Брушлінський, В.Давидов, Т.Кудрявцев, О.Матюшкін, В.Моляко, О.Тихомиров та ін.), виявлено позитивну роль творчості у стимулюванні пізнавальних інтересів учнів, розвитку в них мислення, дослідницької активності, здатності до знаходження оригінальних рішень. За переконанням учених, будь-яка праця, фізична чи розумова, може за певних суспільних умов ставати творчою діяльністю, що зумовлюється потребами суспільства.

Зустрічаємо декілька термінів «самореалізація», «креативність», «творчість», «творчі здібності», «творча самореалізація», пояснення яких подано в працях сучасних психологів. Так, у науковому дискурсі розробляється проблема творчої самореалізації особистості як цілісного процесу становлення людини на своєму життєвому шляху в філософському (М.Михайлов, М.Муляр, М.Недашковська, Н.Циба та ін.), психологічному (І.Бех, Т.Вівчарик, В.Давидов, Ю.Долинська, Л.Рудкевич та ін.) і педагогічному (В.Андрєєв, Б.Гершунський, О.Горячева, І.Зязюн, В.Лозова, С.Сисоєва, О.Савченко, Н.Тарасевич, Н.Щуркова та ін.) контекстах.

У психологічній літературі використовується декілька конструктів: «самореалізація», «самоактуалізація» та «самоздійснення», які трактуються як кінцевий результат самореалізації можливостей особистості. Зокрема, А.Маслоу [13] самореалізацію називав самоактуалізацією, самовіддачею, самоздійсненням. Подібної точки зору дотримувався К.Роджерс [16], за яким «головна рушійна сила життя» та розвитку людини – це прагнення до творчого зростання, розкриття здібностей і підсилення потенціалів, прагненням до більшої ефективності, конструктивності й зрілості поведінки.

В окремих психологічних і педагогічних словниках поняття «самореалізація особистості» визначається як втілення в життя своїх внутрішніх можливостей і здібностей; більш або менш неспеціальне значення - реалізація власного потенціалу; одна з цілей педагогічного процесу, яка полягає в допомозі особистості здійснити свої позитивні можливості, розкрити нахили і здібності. В своїх працях І. Бех [1] визначає самореалізацію як особистісне утворення, яке є центральною характеристикою людини, вищим рівнем її розвитку, на якому практично самоздійснюється її «Я» (система цінностей). Відповідно до цього, самореалізацію інтерпретують як фундаментальну цінність. Такого статусу вона набуває, коли з потенційної можливості стає визначальним фактором життєдіяльності особистості. Однак часто вона залишається на рівні потенції особистості або реалізується в досить обмеженому змістовому просторі чи в суспільно несхвальному ракурсі. Самореалізація є цілісною діяльністю і поведінкою особистості, а не сукупністю певних способів її діяльності, поведінки. Вона має складну структуру і здійснюється на різних рівнях, притаманна навіть дітям дошкільного віку.

У науковій літературі [15] подаються два способи творчої самореалізації людини (особистісний і конструктивний) або три основних стратегії самореалізації особистості (невпевнена (адаптивна) поведінка, для якої характерна орієнтація особистості на конформність; асертивна поведінка, заснована на впевненості та незалежності особистості; 3) агресивний стиль поведінки, для якого характерне зневажливе ставлення до інших людей, прагнення нав'язувати власну думку тощо). Викладені точки зору ґрунтувалися на тому, що домінування однієї стратегії виключає актуалізацію іншої та є критерієм віднесення особистості до тієї або іншої стратегії поведінки.

Особистість самореалізовується в процесі творчості, яка можлива в будь-якій діяльності (навчання, праця, гра, танці, спорт, зображувальна діяльність та ін.), в яких можливий вияв неповторної індивідуальності дитини. Звернення до психологічної думки [17] показує, що *креативність* пояснюється як здатність до варіативності, особливостями мислення, сукупністю здібностей до генерування ідей, які відрізняються від загальноприйнятих, стереотипних необхідні компоненти, такі як мислення, мотивація,

здібності, зумовлює загальний розвиток особистості та забезпечує її внесок в історію людства. *Творчість* тлумачиться як процес, особливий вид діяльності, який включає необхідні компоненти (мислення, мотивація, здібності) та зумовлює загальний розвиток особистості та забезпечує її внесок в історію людства.

Зустрічаємо, що *творча діяльність* - це синтезування сприйняття, відображення дійсності плюс задум автора (втілення власного бачення, надання йому оригінальної інтерпретації), а також процес складної чуттєво-мисленнєвої переробки отриманого внаслідок активного вибору різноманітного матеріалу, що завершується виявом творчою особистістю самої себе через предметність. Без суб'єктивності процес відображення дійсності був би механічним копіюванням [14].

Говорячи про творчу самореалізацію особистості (самореалізацію через творчу діяльність), В.Моляко [14] акцентує увагу на особливостях творчості, що характеризують дитину як творчу особистість, до яких відносяться:

-інтелектуальний потенціал - гнучкість, швидкість, точність, дивергентність, економічність мислення; цупкість зорової, слухової пам'яті, здатність до наслідування;

- жива уява; тривала концентрація, зосереджена увага;

-допитливість - внутрішня пізнавальна мотивація; відчуття нового, невідомого раніше;

-ініціатива - постійна активність і зайнятість; велика працездатність; любов до ризику; схильність до труднощів; незалежність, самостійність, прагнення до самовираження, віра у свої сили, критичність, реалістичність самооцінки;

-наполегливість, відданість завданню, почуття напруженості; передбачення, створення еталонів; оригінальність, творчість: нестандартні рішення, прагнення до творчих задач та занять, винахідливість; ерудиція, високий рівень мовленнєвої виразності, багатий словниковий запас, компетентність, систематизовані та міцні знання;

-психосоціальні характеристики: почуття справедливості, потяг до лідерства, почуття гумору.

Творча самореалізація молодшого школяра відбувається у новій соціальній ситуації – дитина піддається впливу однолітків і першого вчителя. Зі вступом до школи суттєво змінюється ставлення школяра до власного «Я». Усвідомлюючи особливу важливість навчальної діяльності (яка в цей період є провідною), молодший школяр прагне переосмислювати власне «Я», яке піддається соціальним впливам. Він усвідомлює, що зобов'язаний вчитися й у процесі навчання змінювати себе, привласнюючи суспільні знаки (мова, цифри, ноти й ін.), узагальнені поняття, знання та ідеї, що привнесені із суспільного оточення. Водночас він усвідомлює, що відрізняється від інших і переживає унікальність власного «Я», прагнучи утвердити його серед дорослих і однолітків.

Творча самореалізація як творче виховання здійснюється на всіх етапах навчання у школі, на кожному з яких ставиться певна мета, завдання, добирається відповідна методика з огляду на вікові особливості школярів (таблиця 1).

Таблиця 1

Етапи творчої самореалізації молодших школярів

Етап	Зміст і завдання
<i>Перший</i>	формування перших уявлень про творчість взагалі, про світ творчості.
<i>Другий</i>	пізнання творчої діяльності «на дотик», знайомство й практичні навички творчості.
<i>Третій</i>	накопичення знань про безмежність творчості довкола, аналіз творчих технологій, закріплення спостережень у навколишньому середовищі; розширення світогляду природи.
<i>Четвертий</i>	розпізнання творчого виховання, формування творчої свідомості.

Відповідно до цього, особливої уваги набувають питання вдосконалення діяльності вчителя, який змінює свої функції з інформаційної на організаторську, спонукаючи до успіхів у навчанні та творчої самореалізації під час виконання творчих завдань. Для цього він створює учням можливість самостійно мислити, мати і відстоювати власну думку, відчувати важливість і необхідність творчих дій. Р. Шулигіна [19] обґрунтувала умови створення умов, за яких процес творчої самореалізації особистості буде ефективнішим, то ми їх уявляємо такими: організаційно-педагогічні (одухотвореність освітньо-виховного процесу в усіх його ланках; створення доброзичливого морально-психологічного клімату в колективі, комфортних стосунків між його членами, педагогічна підтримка і захист кожної дитини і педагога; естетизація освітнього середовища; збереження і зміцнення здоров'я дітей); психолого-педагогічні (розуміння освітнього процесу як особистісно зорієнтованого; розвиток природних здібностей і талантів дітей; сприяння отриманню кожним вихованцем позитивного соціального статусу в середовищі однолітків; педагогічна допомога дітям у набутті умінь самопізнання, саморегуляції, самовизначення, самовиховання як основних умінь мистецтва жити); культурно-виховні (створення культурного поля та культурного середовища освітнього закладу; виховання загальнолюдських та національних цінностей; прищеплення дітям навичок правильного життєвого вибору). Послуговуємося напрацюваннями вчених [2; 3; 4; 5; 7; 9; 10; 11; 12; 18; 20], які пропонують шляхи та способи творчої самореалізації дітей молодшого шкільного віку.

Отже, здійснений аналіз дає підстави розглядати творчу самореалізацію особистості як свідомий, безперервний, цілеспрямований процес максимального розкриття сутнісних сил особистості, зокрема дитини, (інтелектуальних, фізичних, духовних та ін.) та їхній подальший розвиток. У результаті цього відбуватиметься ствердження власного «Я» і, відповідно, здійснюватиметься процес самореалізації особистості загалом. Творча самореалізація молодших школярів визначається за тими змінами особистісної структури суб'єкта творчості, які ведуть до змін її якостей внаслідок самовдосконалення, самореалізації, самовдосконалення особистості. Відповідно до цього, увага зосереджується на тій властивості творчого потенціалу, яка характеризує його як здатність людини до саморозвитку, створення нового не тільки у навколишньому світі, а й у собі.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посібник / І.Д. Бех. — К. : Академвидав, 2009. — 248 с
2. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph.* – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
3. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДООУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А. Голюк // *Современные подходы к профессиональной подготовке педагога.* – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С. 13-16.
4. Демченко О.П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П. Демченко // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
5. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми / О.П. Демченко // *Збірник наукових праць «Педагогічні науки».* - Випуск LXXVIII, – Том 2. – Херсон, 2017. – С. 117-123
6. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/reform/57472/>.
7. Карук І.В. Наступність у використанні проблемного методу навчання як один із засобів активізації пізнавального інтересу дошкільників та молодших школярів // *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 3-4 лютого 2017 р. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. – С. 10-15.
8. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://base.kristi.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/konczepczyia.pdf>.
9. Каплінський В.В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В.В. Каплінський, Н.І. Лазаренко // *Наукові*

записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – № 48. – 2016. – С. 59-64.

10. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.

11. Лазаренко Н. И. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін / Н. И. Лазаренко // Actual question and problems of development of social sciences : Conference Proceedings. – Kielce: Holy Cross University. – P.172-175.

12. Лапшина І.М. Розвиток критичного мислення молодших школярів як передумова формування інформаційної культури / І.М.Лапшина // Матеріали круглого столу «Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правовий і прикладний аспекти». – Київ – Вінниця: КНІП, 2017. – С.96-105.

13. Маслоу А. Мотивация и личность // Психология личности в трудах зарубежных психологов. – СПб: Питер, 2000. – С.183-198.

14. Моляко В.А. Психология детской одарённости / В.А. Моляко, Е.И. Кульчицкая, Н.И. Литвинова. — К. : Знание, 1995. — 83 с.

15. Никитин Е. П.. Феномен человеческого самоутверждения / Е.П. Никитин, Н.Е. Харламенкова // СПб.: Алтея, 2000. – 230с.

16. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс ; общ. ред. Е.И. Исенина. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.

17. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в 2-х т. / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Изд-во Питер, 2002. – 720 с.

18. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи / О.В. Шикиринська // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.

19. Шулигіна Р. А. Проблема творчої самореалізації особистості в системі духовних орієнтирів / Р. А. Шулигіна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – Вип. 17. – Кн. 2. – С. 478–485.

20. Stahova I. The developing of the child creativity by means of ecological and projecting activities // Psihopedagogia Copilului : Child Psihopedagogy Journal (Romania) – 2015. – № 14. – S.45-53